

Ki Teitzei: Is mercy for the birds?

Rambam vs Ramban

<p>Devarim 22:6-77 If, along the road, you chance upon a bird's nest, in any tree or on the ground, with fledglings or eggs and the mother sitting over the fledglings or on the eggs, do not take the mother together with her young. Let the mother go, and take only the young, in order that it will be good for you and you will have a long life</p>	<p>דברים פרק כב (ו) כִּי יִקְרָא קַן-צִפּוֹרוֹ לְפָנֶיךָ בַדֶּרֶךְ בְּכַל-עֵץ אוֹ עַל-הָאָרֶץ אֲפֹרָחִים אוֹ בִּיצִים וְהָאִם רֹבֶצֶת עַל-הָאֲפֹרָחִים אוֹ עַל-הַבִּיצִים לֹא-תִקַּח הָאִם עִם-הַבָּנִים: (ז) שְׁלַח תִּשְׁלַח אֶת-הָאִם וְאֶת-הַבָּנִים תִּקַּח-לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאִרְכַּת יָמֶיךָ:</p>
---	--

Berachot 33b - But what is the reason for silencing him if he says 'THY MERCIES EXTEND TO THE BIRD'S NEST? – Two Amoraim in the West, R. Jose b. Abin and R. Jose b. Zebida, give different answers; one says it is because he creates jealousy among God's creatures, the other, because he presents the measures taken by the Holy One, blessed be He, as springing from compassion, whereas they are but decrees.

רש"י: גמי שמטיל קנאה - לומר על אלה חס ולא על שאר בריותיו: מדותיו - מצותיו והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקותיו אף בדבריו שיש לשטן ולעכו"ם להשיב עליהם ולומר מה צורך במצוה זו:

Moreh Nevuchim III:48 - Since, therefore, the desire of procuring good food necessitates the slaying of animals, the Law enjoins that the death of the animal should be the easiest. It is not allowed to torment the animal by cutting the throat in a clumsy manner, by poleaxing, or by cutting off a limb whilst the animal is alive. It is also prohibited to kill an animal with its young on the same day (Lev. xxii. 28), in order that people should be restrained and prevented from killing the two together in such a manner that the young is slain in the sight of the mother; for the pain of the animals under such circumstances is very great. There is no difference in this case between the pain of man and the pain of other living beings, since the love and tenderness of the mother for her young ones is not produced by reasoning, but by imagination, and this faculty exists not only in man but in most living beings...

The same reason applies to the law which enjoins that we should let the mother fly away when we take the young. The eggs over which the bird sits, and the young that are in need of their mother, are generally unfit for food, and when the mother is sent away she does not see the taking of her young ones, and does not feel any pain. In most cases, however, this commandment will cause man to leave the whole nest untouched, because [the young or the eggs], which he is allowed to take, are, as a rule, unfit for food. If the Law provides that such grief should not be caused to cattle or birds, how much more careful must we be that we should not cause grief to our fellowmen. When in the Talmud (Ber. p. 33b) those are blamed who use in their prayer the phrase, "Thy mercy extendeth to young birds," it is the expression of the one of the two opinions mentioned by us, namely, that the precepts of the Law have no other reason but the Divine will. We follow the other opinion.

Rambam, Hilchot Temura 4:13

Even though all the laws of the Torah are [arbitrary] decrees, as we explained at the end of the Laws of Desecration, it is worthwhile to meditate on them and assign reasons to whatever part of it you can assign a reason to. Behold the early sages said "Solomon understood the reasons of most of the Torah's Laws."

רמב"ן: וכתב הרב במורה הנבוכים (ג מח) כי טעם שלוח הקן וטעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, כדי להזהיר שלא ישחוט הבן בעיני האם כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה... ויותר נכון, בעבור שלא נתאכזר...

וזה הענין שגזר הרב במצות שיש להם טעם, מבואר הוא מאד **כי בכל אחד טעם ותועלת ותקון לאדם**, מלבד שכרן מאת המצוה בהן יתברך... וכבר דרשו בפרה אדומה (במדב"ר יט ג ד), שאמר שלמה על הכל עמדת, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז כג), ואמר ר' יוסי בר' חנינא אמר לו הקב"ה למשה **לך אני מגלה טעם פרה אדומה אבל לאחרים חקה**... הנה בארו שאין מניעות טעמי תורה ממנו אלא עוררן בשכלנו... אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרב, כפי דעתי ענין אחר להם, שרצו לומר שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, **אבל התועלת באדם עצמו למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה**, או לזכור הנסים ונפלאות הבורא יתברך ולדעת את השם. וזהו "לצרף בהן", שיהיו ככסף צרוף, **כי הצורף הכסף אין מעשהו בלא טעם, אבל להוציא ממנו כל סיג, וכן המצות להוציא מלבנו כל אמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד**: ... וכן מה שאמרו (ברכות לג ב) לפי שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות, **לומר שלא חס האל על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו, שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו, שאם כן היה אוסר השחיטה. אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר. כי האכזריות תתפשט בנפש האדם, כידוע בטבחים שוחטי השורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד**...

ולשון זו האגדה עצמה הוזכרה בילמדנו (תנחומא שמיני ח) בפרשת זאת החיה וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו או מה איכפת לו בין אוכל טהורות או אוכל טמאות אם חכמת חכמת לך (משלי ט יב) **הא לא נתנו המצות אלא לצרף את הבריות שנאמר (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות** ונאמר כל אמרת אלוה צרופה למה שיהא מגין עליך. הנה מפורש בכאן שלא באו לומר אלא שאין התועלת אליו יתעלה שיצטרך לאורה כמחושב מן המנורה ושיצטרך למאכל הקרבנות וריח הקטרת כנראה מפשוטיהם ואפילו הזכר לנפלאותיו שעשה שצוה לעשות לזכר ליציאת מצרים ומעשה בראשית אין התועלת לו רק שנדע אנחנו האמת ונזכה בו עד שנהיה ראויים להיות מגן עלינו כי דבורנו וזכרנו בנפלאותיו מאפס ותוהו נחשבו לו והביא ראיה מן השוחט מן הצואר והעורף לומר שכולם לנו ולא להקב"ה לפי שלא יתכן לומר בשחיטה שיהא בה תועלת וכבוד לבורא יתברך בצואר יותר מהעורף או הניחור אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחיטה...

וכבר סדרו לנו בתפלת יום הכפורים אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה יתן לך וכן אמר בתורה (דברים י' י"ג) לטוב לך כאשר פירשתי (שם פסוק יב) וכן ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים (דברים ו' כ"ד) והכוונה בכלם לטוב לנו ולא לו יתברך ויתעלה אבל כל מה שנצטוינו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות וכן מה שאמרו (ברכות לג) לפי שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות לומר שלא חס האל על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו שאם כן היה אוסר השחיטה אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר כי האכזריות תתפשט בנפש האדם כידוע בטבחים שוחטי השורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד... [אבל במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה בשלוח הקן מדרש שיש במצוה סוד...]

מהר"ל, תפארת ישראל פרק ו'

וכבר אמרנו שאי אפשר לומר שיהיו מצות התורה - על דרך שפירש הרמב"ן ז"ל - לקבוע בנו מדות טובות, כי לא תוכל לפרש כך, כי רוב מצות לא נדע טעמם. ואם כן איזה דרך ישכון אור המצות... אמנם מה שאמר (ב"ר מד, א) 'לא ניתנה תורה רק לצרף הבריות', אין הפירוש כי המצות הם מצרפים האדם במה שידריך האדם עצמו במדות הטובות וההגונות. שבזה יקשה כמו שכתבנו למעלה, כי דבר זה היה הגון במצות אשר נדע טעמם, אבל במצות שנעלם מאתנו טעם שלהם, לא נוכל לומר כך. אבל המצות בעצמם מצרפים נפש האדם להשיב אותה אל ה'... וזה שאמר (ב"ר מד, א) 'ומה אכפת להקב"ה בין שוחט מן הצואר, ובין שוחט מן העורף, בין אוכל טהורות, ובין אוכל טמאות'. ורצה לומר כי אין השם יתברך חפץ בשחיטה מצד השחיטה בעצמה שהוא דבר טוב, כי מה אכפת להקב"ה בשחיטה בעצמה, כי אחר שהוא מפסיד הבעל חי - מה לי אם מפסידו מן הצואר, או מן העורף. אלא ניתנה תורה רק לצרף הבריות, כדי שיהיה מעשה האדם כאשר נותן הסדר השכלי שלו מן השם יתברך. ודבר זה הוא צרוף וזכוך הנפש, כאשר דבק בשכלי, ואז יש לו דבקות בו יתברך...

וכן התורה שנתן השם יתברך על ידי משה הכל במידת הדין וביישר ולא יאמר בזה שהוא להנאת המקבל, ודבר עמוק מאוד השיב רבי יוחנן בן זכאי. אמנם אין הכוונה פה חס ושלוש שאין עם דברי התורה הטוב והנועם כי כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום שזה דבר ברור וכמו שיתבאר, רק הכוונה פה כי לא מצד הזה ניתנה תורה להנאתם. רק ניתנה תורה בדין וביישר, ועם זה הכל לטוב לנו כי אין ראוי אל אשר הוא הטוב האמיתי שיבוא ממנו רק טוב. ולפיכך התורה היא לטוב לנו, אך הצוואה היא גזירה שגזר עליהם המצוות. וזה שאמר שעושה מידות הש"י רחמים ואינם אלא גזירות...

מהרש"א: ומ"ד מפני שעושה מדותיו כו' רחמים ואינן אלא גזירות. ר"ל במצות שאין מפורש טעמם כמו בשלוח הקן כיון דאינו מפורש בה טעם המצוה אין בידינו שהיא מצד הרחמים אלא שיש לנו לקיים אותם מצד גזירותיו שקבול השכר על גזירותיו הם ודאי ביותר דבר שהשטן מונה בו כדאיתא במדרשות ומה שיש לדקדק בזה בדברי התוס' פרק הקורא עומד ע"ש בחדושי הלכות:

Contradiction in Rambam

Rambam, Tefillah 9:7

Whoever says in his supplications, "He that dealt mercifully with a nest of birds, forbidding the taking of the mother-bird together with the nestlings (Deuteronomy 22:6-7) and the slaughtering of a beast and its young in one day (Leviticus 22:28)–may He have mercy upon us", or offers petitions of a similar character is silenced; for these precepts are divine decrees set forth in Scripture and have not been ordained in a spirit of compassion. Were this the motive, the slaughtering of all animals would have been prohibited.

שפת אמת	תוס' יום טוב, משנה ברכות ה:ג
<p><u>במדרש'</u> בקן צפור נראה שאף שבאמת הוא רחמי ה' יתברך מכל מקום אין לאדם לעשות המצוה רק עבור גזירת המקום וזהו שנאמר¹⁰ האומר על קן צפור יגיעו כו' כי אין לאדם לומר כן אם כי הדבר אמת משום ונשאלתי על זה מלשון הגמרא¹¹ שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות. והשבתי כי פירוש מדותיו הוא כפי שצימצם הקב"ה רצונו בתורה ומצות שיהיה לאדם במדה שיוכל לעשות רצון ה' יתברך במעשה וכן פירוש גזירה בזוהר הקדוש¹² מלשון חתיכה וחלק שנחתך ונגזר מפנימיות התורה. וזה אינו ברחמים. אבל מקור המצוה בשמים ה' מלא רחמים. וזהו שכתוב מדותיו של הקב"ה כו' שאין השגת האדם בגזירת ה' יתברך בחינת רחמים רק בגזירה כעבד שמקיים דברי רבו כנ"ל:</p>	<p>על קן צפור וכו'. פי' הר"ב כמו שהגיעו רחמיו וכו' כן חוס וכו'. כ"כ הרמב"ם וז"ל רש"י האומר בתפלתו וכו' וטעמייהו דוקא בתפלה שכשאומר בתפלה מחליט הדבר ולהכי משתקין אותו מה שאין כן דרך דרש או פשוט וכן בגמ' ההוא דנחית וכו' ואמר וכו' כלומר שהיה יורד לפני התיבה משתקין. כתב הר"ב שעושה מצותיו של הקב"ה רחמים וכו'. לשון הרמב"ם ואין הדבר כן שאילו היה מדרך רחמנות לא צוה לשחוט חיה או עוף כלל אבל היא מצוה מקובלת אין לה טעם ע"כ. כלומר זו המצוה וא"י כיוצא בה. וז"ל בפ"ט מהלכות תפלה [שמצות] אלו גזירות וכו': אעפ"י שבספר המורה חלק ג' פרק מ"ח נראה שהוציא זו המשנה מהלכה ודאיתא כמ"ד אין טעם לשום מצוה. והר"ן פרק ד' דמגילה מ"ט כתב ואינן אלא גזירות כלומר שאינן רחמים במקום הזה שהרי התיר הכתוב שחיתתה ואכילתה אלא גזירות כלו' שאינן מטעם הזה של רחמים ואין אנו יודעין טעמן ע"כ. [והרמב"ן בפ"י החומש בפרשת תצא כתב שהטעם ללמד אותנו מדת רחמנות ושלא נתאכזר וכו']:</p>

בן ידיד, הלכות תפיל ט:ז: כאן נטה להלכה אחר דעת מי שאמר שמדותיו גזירות ובס' מורה נבוכים ח"ג פ' מ"ח נטה אחר דעת מי שאמר שמטיל קנאה אבל מדותיו רחמים ועי"ש בפירוש הרב שם טוב ז"ל והנראה לי כפשוטו דכיון דבכמה מקומות אמרינן בש"ס גזירת הכתוב היא וקו"ל שלא נתגלו טעמי תורה לפיכך להלכה פסק כמאן דאמר שמדותיו גזירות והתם בספר המורה נתן דעתו למצוא לכל המצות טעם ונתן טעם גם לזו וכמ"ש שם וז"ל. ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני ע"כ פי' דבאותו ספר נמשך לתת טעם לכל המצות ואה"נ דלהלכה תפסינן דמדותיו גזירות ועי"ש באותו חלק פ' כ"ו באורך וס"ל לרבינו דלדרוש שרי וכמו שעשה הוא וכהמדרש רבה פרשת

תצא וכהתרגום יונתן בפרשיות אמור ותצא עיי"ש ולמעבד עובדא לא נהגינן כן נ"ל ברור. ועיין מה שהאריך בס' מעשה רוקח ועיין בתוס' יו"ט (פ"ט) [פ"ה] דברכות וק"ל.

לב מבין: אבל לפי האמת ליתיה דהרי עינינו הרואות דהרמב"ם בעצמו פסקה כאן אלא ודאי צ"ל דחזר בו ממ"ש בספר המורה וטעמא דמתני' היא כמ"ש הרמב"ן ז"ל ודעימיה

מעשה רקה: דודאי יש לאדם ליזהר מאד בתפילתו ובההיא דפ' תפילת השחר ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק וכו' א"ל סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך וכו', וכתב שם הרא"ש ז"ל דהני מיילי בדרך תפילה ותחנונים אבל דרך שבח והודאה שפיר דמי וכו', ועל פי האמור הנה מקום לדברי הקליר ז"ל שיסד צדקו וכו' כלומר בדרך נסתר אכן דעת התוספות ז"ל דמ"מ יש לטעות במשמעות הדברים וע"פ זה נראה לענ"ד שהכל מיושב. שוב הגידו לי שהרמב"ן ז"ל בפרשת כי תצא והזכירו התוס' יו"ט עמד בפרט זה ושבח להשי"ת שכיוונתי לדבריו אכן הוא ז"ל לא הזכיר דברי הירושלמי והמדרש והתוספות הנ"ל אלא דברי המורה זלה"ה שבאמת דבריו מגומגמים עיי"ש.